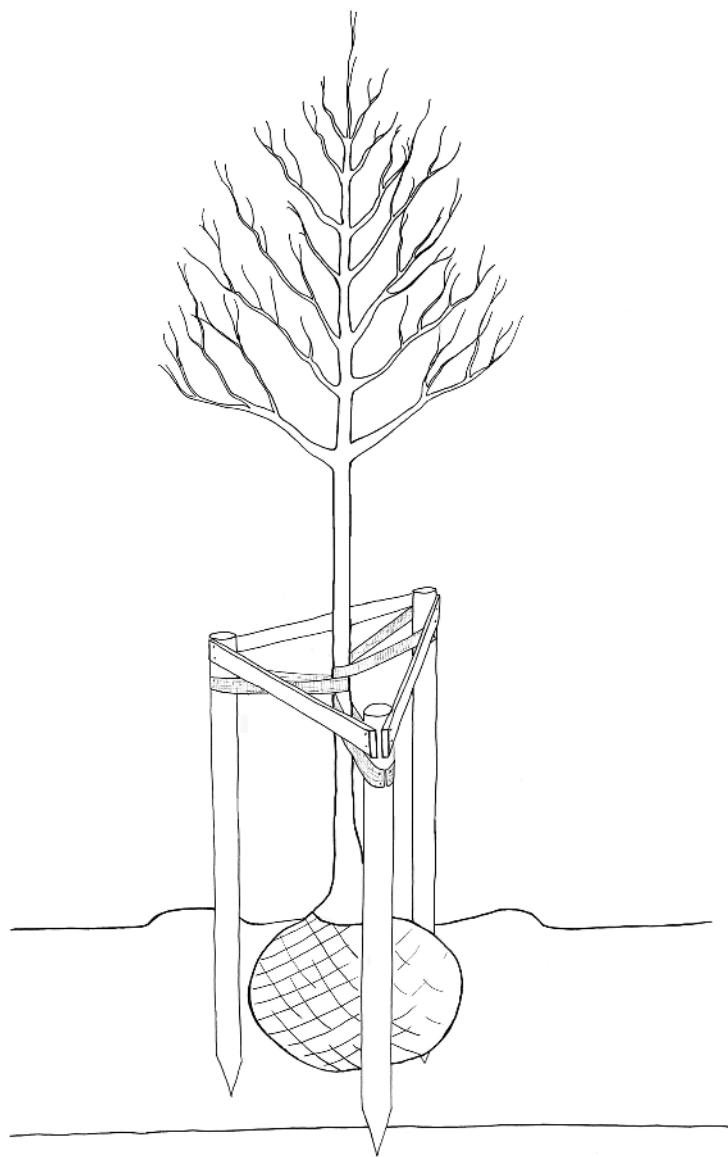

Allmänna råd för hantering, plantering och skötsel av plantskoleväxter.

INNEHÅLL

LÄSANVISNINGAR.....	3
INLEDNING.....	3
VÄXTKVALITET	4
VÄXTER – ETT LEVANDE MATERIAL	5
VÄXTMOTTAGNING.....	5
MELLANLAGRING.....	6
PLANTERINGSTIDPUNKTER	7
VÄXTBÄDDAR	8
VÄXTBÄDDENS DJUP OCH BREDD – UTRYMME FÖR VÄXTERNAS RÖTTER.....	9
PLANTERING I TÄTA JORDAR ELLER MARK MED HÖGT GRUNDEVATTEN.....	10
JORD AV BRA KVALITET ÄR A OCH O.....	10
TRÄDENS KRAV PÅ JORDVOLYM.....	10
BUSKAR, HÄCKVÄXTER OCH PERENNER.....	10
PLANTERINGSDJUP	11
PLANTERA SÅ HÄR	12
TRÄD MED ROTKLUMP.....	12
BARROTADE TRÄD.....	12
SOLITÄRBUSKAR MED KLUMP.....	12
KRUKODLADE BUSKAR OCH PERENNER.....	13
BARROTADE BUSKAR OCH HÄCKPLANTOR.....	13
ETABLERINGSSKÖTSEL	13
SKYDDA MOT RÅDJUR OCH GNAGARE.....	13
HÅLL JORDEN ÖPPEN RUNT TRÄD.....	13
RENSA OGRÄS.....	14
VATTNA.....	14
GÖDSLA.....	14
BESKÄR.....	14
GALLRA GLESA SKOTT PÅ PERENNER.....	14
TIPS OM HUR MAN UNDVIKER VANLIGA FEL OCH FÖRHÅLLANDEN VID UTFÖRANDE OCH SKÖTSEL AV VÄXTPLANTERINGAR	15

Illustration framsida: Marlène Måbrink, Splendor Plant AB
Övriga illustrationer: Peter Sandberg

LÄSANVISNINGAR

Den här skriften är tänkt som ett stöd för dig som växtköpare och för den personal som tar emot och planterar växterna. Skriften innehåller även råd och skötseltips för de första åren efter plantering när växterna rotar sig och växer till för att sedan bli mindre beroende av olika skötselåtgärder.

Varje planteringssituation och objekt är unikt och kan behöva olika typer av ställningstaganden. De generella råd och tips som följer nedan är därför inte en formellt upprättad beskrivning och kan sålunda inte användas som en bygghandling i entreprenader. Men det är vår förhoppning att du finner skriften användbar och i den kan söka svar på vanliga frågor som uppkommer i samband med hantering, plantering och skötsel av plantskoleväxter.

Plantskolorna inom Sveplantgruppen inom LRF Trädgård/Plantskolor

hösten 2014

INLEDNING

Vi omges av gröna växter överallt, de finns på bostadsgårdar, i städer, på kyrkogårdar och utmed vägar och ute i det fria landskapet. De är en given del av vår omgivning och spelar en stor roll i vårt alltmer förtätade och urbana samhälle. Här blir växterna hälsobringande på många olika sätt samtidigt som de förskönar våra vardagsmiljöer och ger upplevelser, teknisk funktion och identitet till platser som annars skulle te sig både dystra och karga. Som växtplanterare gör vi därför en betydande insats som blir mer värdefull ju längre tiden går.

I plantskolan är uppgiften att odla fram ett livskraftigt och etableringsvilligt växtmaterial som med så liten fördröjning som möjligt kan uppfylla alla dessa funktioner. Plantskolisten investerar i både kunskap och arbete för att under odlingstiden bygga på växternas upplagsenergi och genom olika skötselåtgärder förbereda växterna för den nya miljön som i jämförelse med plantskolans trygga odlingskvarter ofta har helt andra växtförutsättningar.

VÄXTKVALITET

Ett växtmaterial av god kvalitet är en av länkarna i kedjan av viktiga förutsättningar för att vi ska lyckas med växtplanteringarna. Växtkvaliteten kontrolleras i samband med växtmottagningen eller på plats i plantskolan före leverans. Dokumentera gärna växtmottagningen i ord och bild, det underlättar vid eventuella frågor till plantskolan. Plantskolornas regelverk kring växtkvalitet, produktion och handel med plantskoleväxter "Kvalitetsregler för plantskoleväxter" finns att ladda ner via länken <http://www.lrf.se/Medlem/LRF/Sektionerna/GRO-Plant-skolor/Kvalitetsregler-for-plantskolevaxter/>. Här kan även tryckta exemplar beställas.

Figur 1.

Växtkvalitet kan beskrivas som ett fyrdelat begrepp där alla delar ska vara uppfyllda för att en växt ska räknas som godkänd när den lämnar plantskolan, (figur 2).

Morfologisk yttre kvalitet grundläggs genom odlingsåtgärder som beskärning/pincering, vattning och gödsling.

Fysiologisk kvalitet säkras genom rätt upptagnings-tidpunkter, lagringsförhållanden samt en god hantering i distributionsledet.

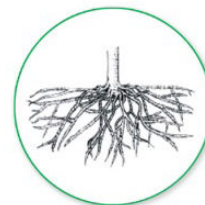
En för växtplatsen lämplig **Genetisk** växtkvalitet är avgörande för hur växterna långsiktigt fungerar på växtplatsen. Bra dialog med växtleverantören, tydliga och genomarbetade växtförteckningar är några faktorer som förebygger genetiskt dåligt växtmaterial.

Den sista delen i växtkvalitetsbegreppet är **Sundhet**, med andra ord ett växtmaterial fritt från växtsjukdomar och skadegörare.

Morfologisk

(YTTRE MÄTBAR)

Exempel: rot, krona, antal omplanteringar, förgrening

Fysiologisk

(INNEBOENDE)

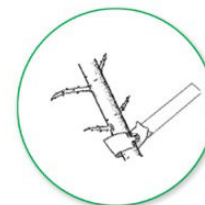
Torrsubstans, vattenhalt, energi, avmognad samt frihet från fysiogena skador

Genetisk

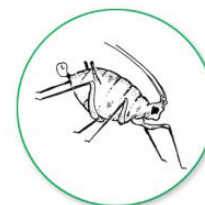
(ÄRFTLIGT)

Klon, ursprung, frökälla och sortäkthet

Sundhet

Frihet från växtsjukdomar och/eller skadegörare som påverkar växtmaterialets kvalitet och användbarhet

Figur 2.

VÄXTER - ETT LEVANDE MATERIAL

Tiden från upptagning i plantskolan till plantering på den nya växtplatsen ger små eller inga möjligheter att kompensera plantorna för eventuell förlorad kondition. Det bästa alternativet är därför att plantera växterna inom en till två dagar efter mottagandet. För att undvika långtidslagring av växter kan det vara bra att avtala om delavrop av beställda växter.

VÄXTMOTTAGNING

Det kan vara svårt att förutse vad en växt klarar och inte klarar. Det finns dock några enkla tumregler som man kan följa.

Den första handlar om **varsamhet om växtmaterialet**, att växterna hanteras med försiktighet. Med oskadade stammar, rotsystem och grenverk, har växten ett mycket bättre utgångsläge och kan använda den nödvändiga energin till rotning och tillväxt på växtplatsen i stället för att ta hand om barkskador eller brutna grenar. Trädens ömtåliga stambark tillåter till exempel inte att ett träd lyfts med hjälp av stropning runt trädstammen. Det kan leda till omfattande barkskador som inte går att reparera. Avlastning eller förflyttning av träd sker enklast och bäst genom lyft i jord- eller krukklumpen.

Har vi möjlighet att vid behov direkt kunna vattna upp växter vid mottagandet?

Finns lämpliga förvaringsplatser i skugga och lä?

Hur länge behöver växterna lagras i väntan på plantering; finns behov av att jordslå växter?

Har vi tillgång till maskiner för effektiv och säker lossning av tunga och skrymmande växter?

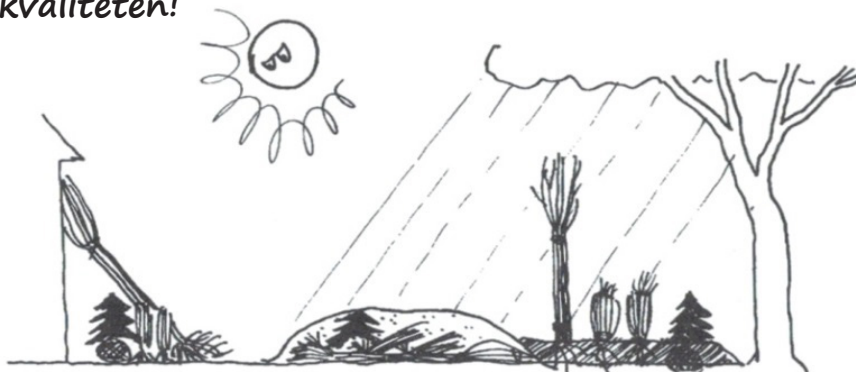
Figur 3.

MELLANLAGRING

Om växterna i väntan på plantering utsätts för sol och vind reagerar de omedelbart genom att öka sin avdunstning vilket alltid leder till en konditionsnedsättning och sämre etableringsförmåga. Den andra tumregeln handlar därför om att **skydda växterna**. Placera växterna snarast efter mottagandet på ett svalt ställe i skydd från sol och vind, (figur 4). När det

gäller minusgrader så är det särskilt på senhösten viktigt att rådande väderlek beaktas. De ovanjordiska växtdelarna klarar som regel kyla bättre, men plastkrukor, jordklumpar eller plastsäckar ger inte något egentligt frostskydd för växtrötterna som snabbt skadas om de utsätts för minusgrader.

Ta tillvara på kvaliteten!

Figur 4.

Presenningar och säckväv kan fungera som avdunstningsskydd för barrotade och jordklumpade växter under en kortare period. Vid längre tids mellanlagring jordslås växterna i exempelvis sand, markjord eller täckbark. Jordklumpar på träd som förvaras stående kan höljas med täckbark.

Täckbarkens begränsning är dock att den inte ger fullgott frostskydd för växtrötterna under perioder med minusgrader.

Något aktivt vattenupptag sker som regel inte då lövfällande växter befinner sig i vintervila. Men det är viktigt att växterna hålls fuktiga eftersom det minskar avdunstningen och plantorna kan tillgodogöra sig fukten genom porer i stam och rotbark. Den tredje och sista tumregeln är därför att det finns **tillgång till vatten**. En vattenspridare ger möjlighet till en effektiv och väl avvägd fuktighet av både växter och eventuella jordslag. Barrotade växter som förvaras i plastsäckar kan lagras en kortare period, men det är viktigt att göra lufthål i säckarna och att rötterna hålls fuktiga.

Figur 5.
Växter förpackade i plantskolepallar behöver snarast möjligast packas upp och vattnas. Vintergröna växter och plantor med blad är särskilt känsliga. I pallarna uppstår lätt höga temperaturer vilket kan orsaka skador.

Vid långtidsförvaring av växter i jordslag är det viktigt att plantorna lyfts ur jordslaget och planteras innan de börjar utveckla blad. Rotbildningen startar så snart temperaturförhållandena är gynnsamma. Växter som lyfts upp då nya rötter bildats kan ta stor skada med vissna bladverk och torra rötter som följd. Växten har sedan inte tillräcklig energi kvar för att påbörja bildning av nya blad och rötter.

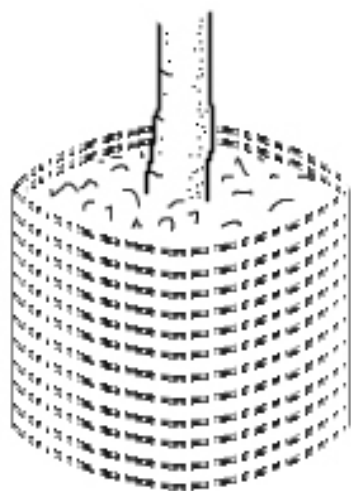
PLANTERINGSTIDPUNKTER

Valet av vår- eller höstplantering beror både på vilken växttyp det är (lövfällande /städsegrön), men också om det är barrotade växter eller om de har levererats med jordklump.

Krukodlade växter kan i princip planteras under hela året, så länge marken inte är tjälad. Undvik dock plantering under en till två veckor efter knoppssprickning. Då är de särskilt ömtåliga för transport och hantering.

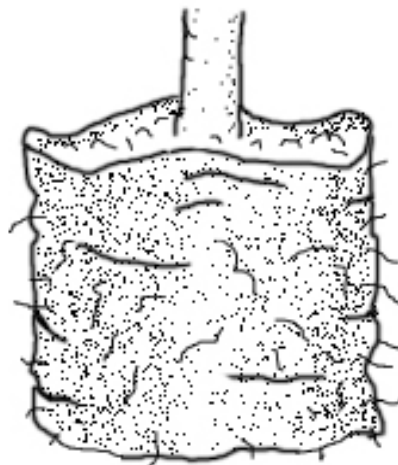
Krukodlade växter har hela rotsystemet med sig i krukans och är därför mindre känsliga för olika planteringstidpunkter. Växter som odlats i Springring-container är ur planteringssynpunkt likvärdiga med krukodlat och det är även växter i Root Control Bag (RCB) som har mer än 80 % av rotsystemet intakt vid leverans. Färdig häck som odlats i moduler eller likvärdigt kan också hanteras som krukodlat.

Springring

Figur 6.

Root Control Bag

Figur 7.

Perenner planteras tidig vår för att undvika de varmaste perioderna då bevattningsbehovet är som störst. Det går också bra att plantera under tidig höst. För att undvika uppfrysning under vintern är augusti-september den bästa planteringstiden.

Lövfällande växter med klump planteras vår eller sen höst. På våren är det från det att tjälen gått ur jorden tills bladen börjar slå ut som gäller. Under hösten sträcker sig planteringssäsongen från oktober tills tjälen sätter stopp. Generellt är det bäst att plantera så sent som möjligt på hösten. Ju senare desto bättre. *Betula*, *Carpinus*, *Crataegus*, *Fagus*, *Populus*, *Salix* och *Quercus* planteras på våren eller mycket sent på hösten. De behöver längre tid för att mogna av innan de tas upp i plantskolan.

Städsegröna växter med klump planteras vår eller tidig höst. De bör inte planteras senare än slutet av oktober i södra Sverige, slutet av september i Mellansverige och från halva augusti till halva september i norra Sverige beroende på läge. Det är viktigt att de hinner utveckla nya rötter på den nya växtplatsen innan kylan blir hård. Då klarar de vinterns påfrestningar bättre.

Barrotade lövfällande växter planteras tidig vår eller sen höst. Planteringstid under våren är från att tjälen gått ur marken tills knopparna börjar spricka upp, och på hösten från oktober tills marken är tjälad. Kylförvarade plantor kan under våren planteras till och med början av juni, men ju längre tid en växt förvarats desto mindre upplagrad energi har den kvar. *Betula*, *Carpinus*, *Crataegus*, *Fagus*, *Populus*, *Salix* och *Quercus* planteras på våren eller mycket sent på hösten, efter 15 november. De behöver längre tid för att mogna av innan de tas upp i plantskolan.

Barrotade, städsegröna häckplanter planteras tidig vår.

Städsegröna växter – vanliga exempel

- *Rhododendron*, *mahonia* och *järnek*.
- *Lagerhägg* och *myrten*.
- Vissa arter av *oxbär*, *klätter benved*, *eldtorn* och *olvon*.
- m.fl.

Växter som planteras på platser nära sin härdighetsgräns gynnas generellt av vårplantering då de är i fas med den nya växtplatsens klimat vid knopp-sprickning.

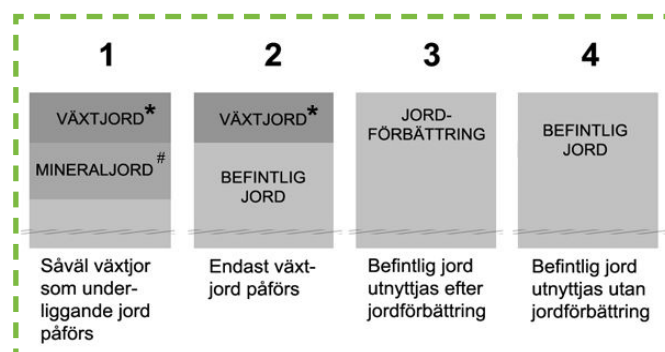
Växter på sin härdighetsgräns – vanliga exempel

- *Ginkgo*, *gleditzia*, *äkta valnöt*, *ambraträd*, vissa arter av *magnolia*, *sydbok* och *platan*.
- m.fl.

VÄXTBÄDDAR

Utformningen av en växtbädd beror på den befintliga jordens kvalitet och hur den kan fungera tillsammans med de växter som planteras och deras krav på jordfuktighet näringsinnehåll m.m.

Det finns ingen standardlösning för växtbäddar utan varje situation behöver ses utifrån de särskilda förutsättningarna som platsen och växterna ger. Man skiljer vanligen på fyra olika typer av växtbäddar (figur 8). Om befintlig jord är av bra kvalitet och finns i tillräcklig mängd, är det oftast bäst att plantera direkt i den. I situationer där marken är packningsskadad eller på annat sätt olämplig för växterna, kan det däremot vara nödvändigt att bygga en helt ny växtbädd med tillförd jord från annan plats. Jorden i en växtbädd ska vara homogen, dvs. det får inte bildas skiktningar av olika jordtyper som hindrar vattnets och syrets rörelse i växtbädden.

Figur 8.

De vanligaste typerna av växtbäddar.

* Växtjord är den tekniska benämningen för matjord.

Mineraljord är den tekniska benämningen för den naturliga jordprofilens alvjord, som i stort sett är fri från mullämnen.

VÄXTBÄDDENS DJUP OCH BREDD – UTRYMME FÖR VÄXTERNAS RÖTTER

Växtrötterna utvecklar sig i både sid- och djupled men allra mest i sidled. Merparten av ett träd's rot-system återfinns från mellan jordytan och ner till ca 50 cm djup (figur 9). Uppvuxna träd i gräsytor har en rotutbredning i sidled som går långt utanför trädkronans ytterkanter. Därför ska utrymmet i sidled vara väl tilltaget. Sammanhängande växtbäddar är alltid bättre än isolerade växtgropar där växtrötterna har begränsad tillgång till lucker jord i sidled. Det kan även uppstå problem med kvarstående vatten som samlas runt rötterna och som orsakar syrebrist vilket få växter klarar.

Figur 9.

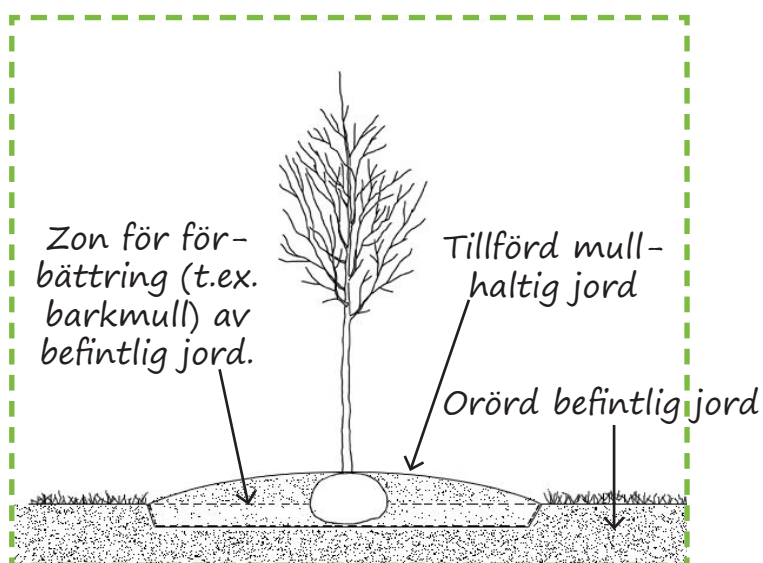
Växtbäddens djup ska också avvägas mot hur de befintliga jordförhållandena ser ut på platsen. Om befintlig jord inte har packningsskador eller på annat sätt är olämplig för växtrötterna så kan grunda växtbäddar fungera bra. En fördel med grunda växtbäddar är att sättningar i jorden uteblir efter plantering.

Om befintlig jord däremot är av olämplig kvalitet eller har packningsskador längre ner i jordprofilen, kan det finnas skäl att göra växtbäddarna något djupare eller att luckra upp den packade jorden. Tänk på att de sättningar i jorden som blir resultat av en djupluckring eller då det påförs jord i djupa skikt måste kompenseras (se vidare under rubriken Planteringsdjup, figur 12).

PLANTERING I TÄTA JORDAR ELLER MARK MED HÖGT GRUNDVATTEN

I en tät lerjord kan det råda brist på syre och man bör därför plantera växterna på en upphöjning så att de under etableringstiden har tillgång till syrerik jord där de kan etablera sig snabbt.

Om grundvattnet står högt och påverkar växtrötterna, kan i princip samma metod användas. Här är det extra viktigt att mullhaltigt jordmaterial inte kommer i kontakt med stillastående vatten eller ständigt blöt jord. Under dessa förutsättningar kan mullen ruttna och det bildas metangas som skadar rötterna.

Figur 10.

JORD AV BRA KVALITET ÄR A OCH O

Jord av bra kvalitet är ytterligare en av länkarna i kedjan av förutsättningar som måste fungera för att växterna ska trivas och utvecklas på växtplatsen. Jorden är liksom växterna ett levande material och mikroorganismerna måste trivas för att jorden ska kunna förse växterna med syre, vatten och växnäring.

Det är också av största betydelse att jorden är ogräsfri och att den finns i tillräcklig mängd. Den ska vara porös så att växtrötterna kan utvecklas och markens biologiska liv kan fungera.

Sträva alltid efter att jordytan görs öppen. Syre och vatten behöver ta sig ner till växtrötterna, och koldioxiden som bildas av arbetande rötter och markorganismer måste kunna tränga upp ur planteringsytan. Plantering av marktäckare/låga buskar eller perenner i samplantering med träd är en metod som tillgodoser dessa behov.

Det finns flera fördelar med att använda naturligt bildad jord vid nyplantering. I den naturliga jorden finns ett värdefullt biologiskt liv och en stabil struktur och mullhalt. Grundgödsla jorden till en måttlig näringsnivå. Alltför höga ledningstal försvårar rotbildning och etablering. Jordförbättra det översta skiktet (30-50 cm) genom inblandning av mullrikt material. Djupare ner i jordprofilen kan mullen ruttna och det bildas metangas som skadar växtrötterna.

Om befintlig jord är tillpackad eller på annat sätt av dålig kvalitet, är naturligt bildad matjord från annat håll ett alternativ. Fabrikstillverkad jord saknar biologiskt liv, har ofta dålig struktur och mycket hög mullhalt. Det mullhaltiga materialet består som regel av snabbt nedbrytbar torv. Det innebär att jordvolymen krymper snabbt och drastiskt, vilket leder till stora sättningar.

TRÄDENS KRAV PÅ JORDVOLYM

En generell regel är att ett medelstort träd kräver minst 7-8 m³ tillgänglig jord för att kunna utvecklas optimalt. Större träd behöver mer och mindre träd klarar sig med mindre jordvolym. Träd som har för liten tillgänglig jordvolym kan inte utvecklas till fullvuxna träd utan regelbunden bevattning vid torka. Växter som planteras i för små jordvolym växer dåligt och får snabbt torra grenar. För träd som planterats i närheten av en hårdgjord yta är det vanligt att de söker sig ut från växtbädden och orsakar lyftskador i plattytor och asfaltsbeläggningar. En för liten växtbädd medför också en risk att trädrötter tränger in i dagvatten- och dränledningssystem.

BUSKAR, HÄCKVÄXTER OCH PERENNER

Buskar, häckar och perenner behöver inte lika stort utrymme för rötterna som träd, men har i övrigt samma krav. För buskar ska växtbädden vara porös till minst 60 cm djup. För perenner kan den vara något grundare bearbetad. Det är viktigt för alla växter att dräneringen fungerar och att vatten kan passera obehindrat i hela jordprofilen, men perenner är särskilt känsliga. Växtbädd för perenner ska vara bomberad - buktig med upphöjt mittparti - för att undvika att vatten samlas i gropar.

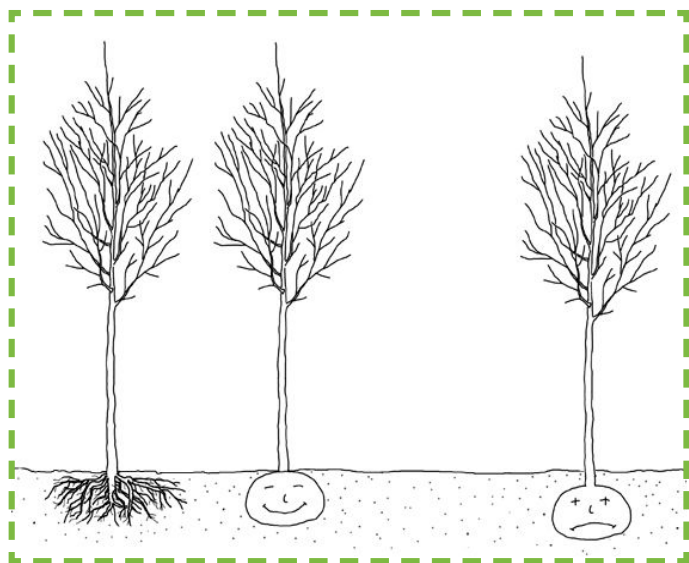
PLANTERINGSDJUP

Rätt planteringsdjup ger växterna de rätta förutsättningarna att snabbt bilda rötter och etablera sig. Alltför djup plantering leder till syrebrist för rötterna och försvårar etableringen. Växterna kommer i de flesta fall att tyna bort och måste bytas ut. Växter som av misstag hamnar för djupt måste lyftas till rätt nivå i växtbädden. Det räcker inte med att bara ta bort jord ovanför rotsystemet.

Träd med jordklump ska planteras med rotklumpens översida i marknivå. Barrotade växter planteras med rothalsen (övergången mellan ovanjordisk och underjordisk del) i marknivå.

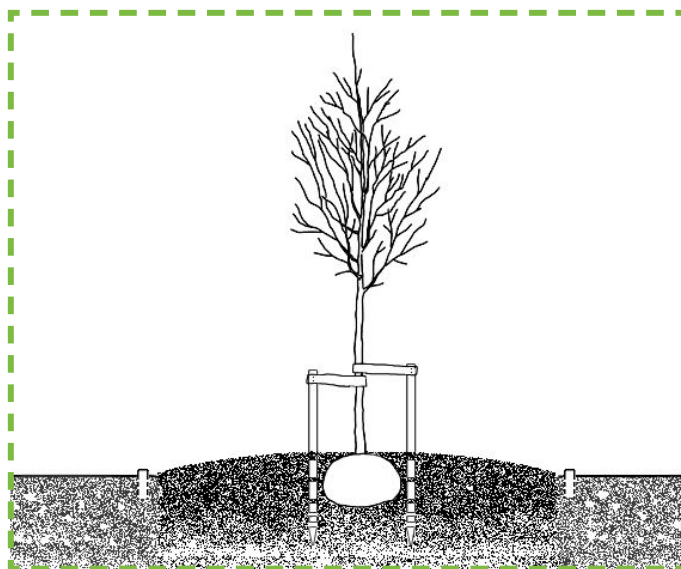
Undantag när det gäller planteringsdjup är arter av *Salix* och *Populus* som planteras på 10-20 cm djup. De bildar då adventivrötter från den del av stammen som hamnar under jord, vilket gynnar deras etablering.

Klematis och förädlade rosor är också undantag. De planteras med rothalsen respektive förädlingsstället ca 10 cm under markytan.

Figur 11.
Plantera på rätt djup, den översta roten får bara täckas av någon eller några få centimeter jord.

För att inte växter med tunga jordklumpar, som träd och stora buskar, ska sjunka efter planteringen måste planteringsgropens botten vara stabil. Just där rotklumpen ska placeras ska gropens botten vara packad och bestå av enbart mineraljord. Runt om, där rötterna ska breda ut sig, ska jorden vara porös. Om växtbäddens botten består av ditforslad jord, eller av annan anledning är mindre stabil, ska tunga växter planteras högt. 5-10 cm ovan marknivå kan vara lagom beroende på underlaget. När jorden sätter sig sjunker trädet/busken och planteringsnivån blir korrekt.

Figur 12.
Upphöjd växtbädd när växtbäddens botten är mindre stabil. Ca 15 % sättning av en ditforslad eller djupluckrad jord är ett vanligt riktvärde.

PLANTERA SÅ HÄR

Låt stålnät och juteväv vara kvar runt klumpen. Nät och väv skyddar och håller ihop rotklumpen utan att hindra rötternas tillväxt. En intakt rotklump gör att trädet står stadigare efter plantering. Juteväven förmultnar inom några månader och nätet rostas bort inom några år. Syntetväv, som ofta används till barrväxter, ska däremot avlägsnas helt eftersom den har lång nedbrytningstid.

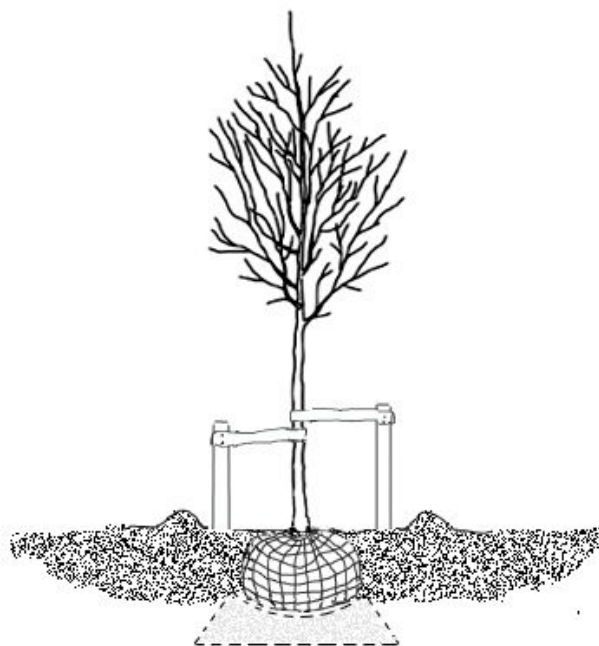
TRÄD MED ROTKLUMP

Lyft i klumpen, inte i stammen, när trädet lastas av. Se till att klumpen är ordentligt genomvattnad. Gräv en grop som är betydligt vidare än klumpen. Var noga med djupet så att trädet kommer på rätt nivå i förhållande till markytan - inte för djupt. Mitt i gropen, där klumpen ska placeras, ska botten bestå av packad mineraljord. Sätt trädet på plats i gropen. Slå ner eventuella stödstoppar så att rötterna inte skadas.

Figur 14.

Fyll upp drygt halvvägs med jord runt klumpen och tryck till på några ställen runt om med foten. Vattna rikligt. Klipp upp den översta ståltrådsringen som håller ihop stålkorpen. Vik ner nätet och väven. Fyll på med mer jord när vattnet sjunkit undan. Gör en fördjupning för bevattning utmed gropens ytterkant. Den underlättar vattningen genom att den minskar risken för att vattnet rinner iväg. Bind trädet till stödstopparna.

Figur 13.
Fast grund under rotklumpen.

BARROTADE TRÄD

Jorden ska vara porös runt hela rotsystemet i planteringsgropen, även under trädet. Skär bort eventuella skadade delar av rötterna. Fördela rötterna i alla riktningar bort från rothalsen. Observera att rothalsen ska ligga i marknivå när planteringen avslutats. Gör i övrigt som vid plantering av träd med klump.

Figur 15.

SOLITÄRBUSKAR MED KLUMP

Plantera som träd med klump.

Figur 16.

KRUKODLADE BUSKAR OCH PERENNER

Kontrollera om rötterna har vuxit runt utmed krukans vägg (rotsnurr). Skär i så fall ett kors i rotklumpens botten, från kant till kant. Då bryts det rundväxande beteendet, något växten har svårt att klara på egen hand. På buskar bör snittet göras 5-10 cm djupt, på perenner grundare. Om grova rötter vuxit runt ska växten reklameras. Växter med rotsnurr har svårt att etablera sig. Se till att rotklumparna är väl genomfuktade. Plantera i porös jord och var noga med att växterna inte kommer för djupt. Rotklumpen ska bara täckas av några få centimeter jord.

Figur 17.

BARROTADE BUSKAR OCH HÄCKPLANTOR

Doppa gärna rötterna i lera som slammats upp i vatten. Det ökar rötternas kontakt med den omgivande jorden efter planteringen. Gräv planteringsgropar som är så djupa att rötterna kan hänga fritt i dem. Det är bättre att korta en extra lång rot med sekatorn än att vika den i planteringsgropen.

Figur 18.

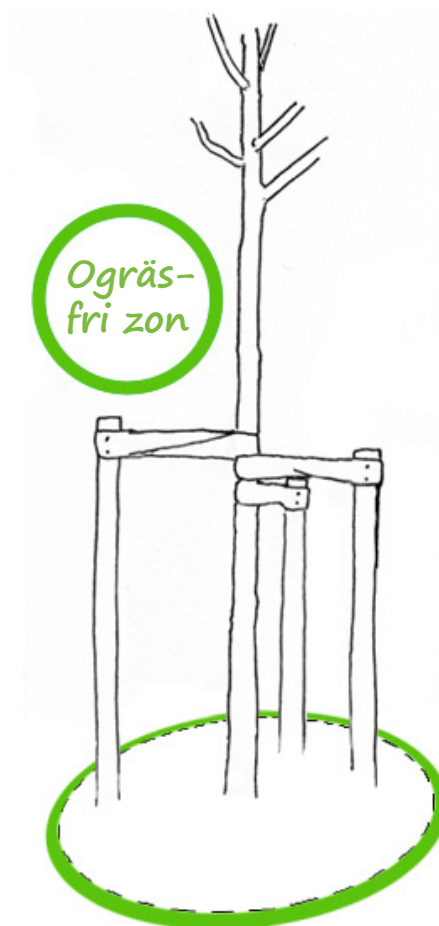
ETABLERINGSSKÖTSEL

SKYDDA MOT RÅDJUR OCH GNAGARE

Barken på unga träd är aptitlig för bland annat harar, kaniner och rådjur under vintern. Sätt därför gnagskydd runt stammarna. Se till att de når ända ner till marken. Titta till skyddet ett par gånger per år. Ta bort det innan det blir för trångt. Efter några år brukar det inte behövas längre. Då har barken grovnat och är inte längre lika eftertraktad som föda.

HÅLL JORDEN ÖPPEN RUNT TRÄD

Runt nyplanterade träd bör så stor yta som möjligt hållas helt öppen för att undvika konkurrens om vatten och näring. Ett alternativ är att plantera med marktäckare (buskar, perenner) som har måttliga vatten- och näringsanspråk. Undvik gräsmatta som är mycket näringslukande och inte lämnar mycket vatten och näring kvar till trädet. Hårdgjorda ytor är förkastligt då de medför dålig tillgång till syre och gör tillförsel av organiskt material omöjlig.

Figur 19.

RENSA OGRÄS

Kontrollera behovet av ogräsrensning varje vecka. Det är lättare att rensa bort ogräs som är litet. Stort ogräs stjäl dessutom alldeles för mycket vatten, näring och utrymme. Var särskilt uppmärksam på roto-gräs. Minsta lilla planta av t.ex. kvickrot, kirskaål eller revsmörblomma ska genast grävas upp. De sprider sig annars snabbt och nästlar sig in bland de planterade växterna. Undvik kemisk bekämpning i närheten av nyplanterade växter.

VATTNA

Alla nyplanterade växter ska vattnas vid behov tills de etablerat sig, i allmänhet de första två säsongerna. Kontrollera jordens fuktighet minst en gång i veckan, under varma perioder oftare. Jorden ska hållas fuktig. Efter etablering, vanligtvis från och med tredje säsongen, kan vattning begränsas till torra perioder. Vattna så att jorden blir fuktig på djupet. Ett vanligt riktvärde är 30 liter per m² och tillfälle, vilket motsvarar 30 millimeters nederbörd.

GÖDSLÄ

Gödsla inte under första säsongen. Rötter växer lättare ut i jord med lågt näringsinnehåll. Tidigt den andra våren börjar gödslingen med ett välbalanserat och komplett gödselmedel, gärna ett långtidsverkande. Dosera enligt anvisning på förpackningen, överdosera inte. Komposterad stallgödsel är ett bra alternativ som även gynnar jordens struktur och mikroliv. Ett fem cm tjockt lager kan vara lagom beroende på jordens näringsnivå och mullhalt. Vid användning av mineralgödsel, komplettera med organiskt, mullbildande material. All gödsel ska, där det är möjligt, brukas ner i jordens ytskikt för att undvika kväveläckage till luften. Gödsel fortsättningsvis varje vår tills planteringen vuxit ihop.

BESKÄR

De flesta HÄCKPLANTOR som planteras på våren (fråga din leverantör om du är osäker) klipps vid planteringen ner till ca 20 cm höjd. Vid höstplantering klipps plantorna ner följande vår. Nedklippningen görs för att plantorna ska etablera och förgrena sig bättre och oavsett om målet är en klippt eller en friväxande häck. Det kan finnas regionala skillnader för när man ska klippa ner, fråga din växtleverantör om du är osäker.

En klippt häck beskärs därefter både på höjden och på sidorna under uppbyggnaden. Släpp inte upp den mer än 15-20 cm i höjd per år, då blir häcken stadig och tät.

Friväxande häckar får efter första nedskärningen utvecklas fritt. Underhållsbeskär som friväxande buskar av samma art. Häckväxter med genomgående stam toppas inte förrän de nått önskad höjd, t.ex. avenbok, bok och tuja. Enbart häckens sidor klipps. Avvakta med beskärning ett par år efter plantering.

KLÄTTERVÄXTER bör i de flesta fall skäras tillbaka efter ca ett år på växtplatsen, för att bli väl förgrenade. Klematis utgör dock ett undantag och skärs ner i samband med planteringen så att endast två bladpar återstår över markytan.

Även BUSKAR skärs lämpligen ner efter ca ett år på växtplatsen för att få en kraftigare förgrening. Undantag är svagväxande och sparsamt förgrenade buskar som japanska lönnar, trollhassel m.fl.

GALLRA GLESA SKOTT PÅ PERENNER

Delning och omplantering av perenner kan undvikas genom att gallra skotten. Med åren kan brist på utrymme för skotten i plantans mitt medföra dålig tillväxt och att mittpartiet dör. Fyra till fem år efter plantering kan det vara dags för gallring av skott. Lämplig tidpunkt är på våren då skotten börjar växa. Om det är tätt med bladskott i plantans mitt, tätare än i kanterna, rivs en del av dem bort.

TIPS OM HUR MAN UNDVIKER VANLIGA FEL OCH FÖRHÅLLANDEN VID UTFÖRANDE OCH SKÖTSEL AV VÄXTPLANTERINGAR

Det finns olika orsaker till att det kan uppstå fel och brister i samband med utförande och skötsel av planteringar. Både växter och jord är ett levande material, att helt undvika smärre fel är ofta svårt. Men när det

uppstår väsentliga fel blir de kostsamma att åtgärda och upptäcks de inte i tid leder det ofta till att växter måste bytas ut och att växtbäddar behöver göras om.

Vanliga fel och förhållanden	Kommentar
<i>Planteringsavstånd buskar, perenner m.m.</i>	Om inte annat överenskommit så är det bygghandlingens anvisningar som gäller. Saknas uppgifter om planteringsavstånd eller om du är osäker, fråga din växtleverantör.
<i>Sättningar i jorden mot omgivande ytor.</i>	Jordar sätter sig under vissa omständigheter. Kompensera för det genom överhöjning av växtbädden. Träd och solitärbuskar med jordklump ska alltid planteras på fast botten med mineraljord under jordklumpen.
<i>Otillräckligt jorddjup i växtbädden.</i>	Jorden torkar snabbt ut och växterna kan inte långsiktigt klara sig och utvecklas på växtplatsen. Gör det till en kontrollpunkt att se över växtbäddarnas jorddjup innan växterna planteras.
<i>Växter som planterats för djupt.</i>	Det räcker oftast inte att ta bort jord ovanpå rotsystemet, växterna måste lyftas till rätt nivå i växtbädden vilket innebär att mer jord får tillföras under rotsystemet innan växten åter planteras.
<i>Mullhaltigt material i växtbäddens djupare lager.</i>	Mullhaltigt material djupare ner än ca 30-50cm kan orsaka metangas som skadar växtrötterna.
<i>Tillförda jordar med kvalitetsbrister.</i>	Använd i första hand naturligt bildad matjord som har stabil struktur och mullhalt. Naturlig bildad jord från annat håll är andrahandsalternativet. Fabrikstillverkade jordar saknar biologiskt liv och stabil struktur. Mullhalten sjunker snabbt vilket ger sättningar i jorden.
<i>Planteringar som växer igen med ogräs.</i>	Se till att det är fritt från rotogräs innan plantering. Var noga med ogrärensningen både under tiden mellan färdig anläggning och slutbesiktning (färdigställandeskötsel) och i samband med etableringsskötseln.
<i>Torkskador under etableringstiden.</i>	Kontrollera jordfuktigheten ofta. En varm sommarperiod kan det behövas två kontroller per vecka.
<i>Näringsbrist.</i>	Gör en jordanalys före plantering och grundgödsla vid behov till en måttlig näringsnivå. Utför jordanalyser även under etableringstiden. Gödsla vid behov och med analysvaren som utgångspunkt.
<i>Torkskador på växtmaterialet pga. brister i hanteringsrutiner i samband med långtidsförvaring av växter.</i>	Sträva i första hand efter att plantera växterna så snart som möjligt efter växtmottagandet, det minimerar risken för konditionsnedsättning som påverkar växternas etableringsförmåga. Skydda växterna från vind och sol och håll dem väl uppfuktade.
<i>Växtkvaliteter/arter/sorter som inte motsvarar det beställaren föreskrivit.</i>	Vid brist på efterfrågade arter/sorter/växtkvaliteter, gör en avstämning med beställaren så att ersättningsväxterna kan godkännas innan leverans och plantering.
<i>E-certifikat saknas för E-plantor.</i>	E-certifikat ska medfölja samtliga E-plantor.

Information från Splendor Plant AB

